

DEZVOLTAREA SFEREI PSIHOMOTORII LA COPIII CU AUTISM**Sabina NEGRU***Catedra Psihologie*

Psychomotor agitation is a series of unintentional and purposeless motions that stem from mental tension of an individual, or relating to movement or muscular activity associated with mental processes, especially affects, as in psychomotor slowing associated with depression.

We can observe at autistic children some psychomotor retardation. It is really necessary to work correctly with them. The behavior approach is essential. Many studies and our experimental work shows that if we pay more attention to development of psychomotor, we can get better results on developing such areas as logical thinking and communication.

Psihomotorica (din greacă *psyche* – suflet, conștiință + lat. motor – ce pune în mișcare) este complexitatea actelor de mișcare dirijate conștient.

Actualitatea de studiere a dezvoltării psihomotoricii la copiii cu autism este condiționată de integrarea semnificativă a rolului și funcției acestei sfere în dezvoltarea proceselor psihice.

Cercetarea particularităților dezvoltării psihomotorii a omului matur prezintă interes datorită faptului că practic organizarea de mișcare a omului în comportamentul acestuia, activitatea sa, vorbire este cea în care se reflectă toată caracteristica sa ca individ, cât și ca personalitate și ca subiect în cadrul individualității irepetabile a omului (N.A. Roze).

Încă din vechime se făceau încercări de a stabili relația dintre caracteristicile motorii ale omului și comportamentul acestuia, particularitățile de funcționare a sistemelor aparte, a constituției și psihicului personalității.

În anii 20 ai secolului XX au început investigații serioase în descoperirea corelării caracteristicilor motorii și neurodinamice cu constituția corpului, transformările somatice și altele (E.Krechmer, M.O. Gurevici, N.N. Ozerețki și alții). În calitate de caracteristici motorii cercetate s-au evidențiat mersul și pasul, tempoul și ritmul, particularitatea scrisului. S-au elaborat în mod activ schemele de studiere a mișcărilor și scara coeficienților motori ai rapidității, puterii, flexibilității și rezistenței mișcărilor. În cadrul acestor investigații s-au luat în considerație modificările și dereglările individuale de la standarde (Dernova-Iarmolenko).

S-au obținut rezultate importante și în cadrul cercetărilor longitudinale, efectuate sub conducerea lui B.G. Ananiev în anii 1970. S-a demonstrat că analizatorul chinestetic joacă rolul legăturii specifice dintre canalul intern și toți ceilalți analizatori ai sistemelor umane și în baza acesteia ocupă un loc deosebit printre alți analizatori.

În ultimul timp psihomotorica și indicatorii săi se utilizează din ce în ce mai activ în psihodiagnostică în calitate de indicatori obiectivi ai psihicului și ai stării psihice a personalității.

Luând în considerație caracterul de integrare al psihomotoricii, mult mai productivă este studierea ei din unghiul abordării sistematice (B.F. Lomov). Aname această strategie metodologică permite depistarea și descrierea majorității fenomenelor psihomotorii.

Psihomotorica și capacitatea de reflectare, omul a învățat să o intensifice în nenumărate rânduri cu ajutorul unei multitudini de aparate, dispozitive, mașini: de la simpli ochelari până la stații cosmice. Dar capacitatea pentru formare, și în special pentru creare, încă nu s-a perfecționat cu nimic. Este necesar a menționa că în psihologie sensibilitatea și capacitatea se învață ca elemente relativ independente ale psihicului, conștiința și activitatea omului. Din punctul de vedere al ansamblului, se examinează succesivitatea acțiunilor (intelectuale și psihomotorii), datorită cărora se obține o reflectare mai mult sau mai puțin exactă a obiectelor și fenomenelor implicate în procesul de activitate.

Astfel, a crescut necesitatea de a introduce în psihologie integritatea în schimbul tendinței analitice. Este necesar a ne adresa către om cu înțelegerea că totul în el este legat reciproc și se află în armonie de la natură. Și principala integritate a oricărei activități și tehnologiei acesteia este omul, la care sensibilitatea, capacitatea și mecanismele sunt indivizibile. Mecanismele sunt uniunea de capacități, strâns legate între ele, care sistematizează conținutul divers reflectat de către om și care-l menține ca pe un tot întreg.

Psihicul uman și psihomotorica posedă posibilități nenumărate de creare a mecanismelor. Ele sunt neoplasmeme, nefixate de un anumit organ de simț și nici de o capacitate concretă: acesta este sistemul capacităților cu proprietățile care nu le posedă nici una dintre integritățile componente. Pe lângă aceasta, neoplasmul acționează și cunoaște în același timp: în moment ce acționează omul conștientizează, iar conștiința acționează,

soluționează problemele intelectuale și psihomotorii. Numărul mecanismelor poate fi infinit. Modificând condițiile de muncă ale omului, se creează mecanisme noi, noi procedee de acțiune. Evident, unul dintre aceste mecanisme este talentul. Conform opiniei lui V.V. Klimenko, nu are rost a căuta esența talentului în capacitatea de activitate, nici în calitățile deosebite ale creierului, nici în structura corpului și nici în alte capacități.

Platonov susține că psihomotorica este aspectul principal de obiectivizare a psihicului în reacțiile și actele ideomotorii, motorii senzoriale și motorii emoționale (în particular impulsive).

Evoluția conceptului „psihomotorică” este legată de numele marelui filozof rus I.M. Secenov. El a fost primul care a descoperit rolul deosebit de important al mișcării mușchilor în procesul cunoașterii lumii înconjurătoare. Ideile lui Secenov au jucat un rol decisiv în perceperea psihomotoricii ca obiectivizări în mișcările musculare ale tuturor formelor de reflectare psihică și în perceperea analizatorului motor care îndeplinește funcția gnoseologică și praxeologică, ca integrator al tuturor analizatorilor sistemelor omului.

A apărut importanța psihodiagnostică a indicatorilor psihomotorici care pot fi stabiliți în diferite manifestări ale activității motorii a omului ca subiect al activității.

În organizarea motorie a omului, în comportamentul, activitatea acestuia, în vorbire se reflectă practic toată caracteristica lui ca individ și ca subiect al activității în toată individualitatea sa irepetabilă.

Ananiev distinge patru niveluri de activitate:

1) nivelul activității umane ca sistem de programe, operații și mijloace de producere a materialelor și valorilor morale ale societății, creat istoric;

2) nivelul actului aparte al activității (acțiunea);

3) nivelul macromișcărilor din care se formează acțiunile;

4) nivelul micromișcărilor din care se formează macromișcărilor.

Golovei, Roze susțin că sfera psihomotorie este compusă din:

- activitate;
- acțiune;
- reacții arbitrare;
- mișcare.

Conform concepției lui Bernshtein, acțiunea este un lanț de mișcări unite prin sarcină. Reacția arbitrară conform instrucțiunii date se desfășoară în timp ca proces de interacțiune a diferitelor sisteme funcționale care asigură reflectarea situației reale și acțiunea asupra ei. Schema acestui proces poate fi prezentată în felul următor:

- acțiunea stimulului asupra receptorului care condiționează formarea semnalului nervos;
- transmiterea semnalului nervos la centrele corticale ale analizatorului;
- evaluarea situației și luarea deciziilor, transmiterea comenzilor către centrele motorii ale scoarței cerebrale;
- transmiterea semnalului nervos spre mușchi și ca rezultat al întregului proces – mișcarea individuală.

Acțiunea este un element relativ finit al activității orientat spre executarea unei sarcini simple curente. Se perfecționează și se diferențiază în cursul vieții omului; starea psihomotorie reflectă nivelul dezvoltării fizice și psihice, evoluția vorbirii, particularitățile constituției și educației. Psihotorica este un criteriu important de evaluare a statutului psihic necesar pentru diagnosticarea afecțiunii.

La diferite afecțiuni, în special cele psihice, pot apărea dereglări psihomotorii diverse generale sau particulare. La ele se referă infantilismul motoriu, hipoplazia (debilitate motorie), inhibiția (hipochinezie și achiinezie), intensificarea (hiperchinezie) și anomalia psihomotorie (parachinezia).

Dereglările psihomotorii reliefate sunt posibile în cadrul excitării psihomotorii și stuporii, în cazul stărilor afective. Cele mai frecvente cazuri de dereglări psihomotorii sunt mișcărilor și acțiunile obsedate ce decurg în mod paroxismal, de obicei cu obnubilare crepusculară și simptome psihomotorii (de exemplu, automatism oral, cădere din picioare, somnambulism). De asemenea, se disting dereglări psihomotorii regresive în formă reversibilă (temporar sau permanent) la formele de conduită caracteristice etapelor inițiale de dezvoltare psihică nervoasă (pierderea abilităților de îngrijire, autodeservire, târât în loc de mers, mutism, stopare motorie). Dereglări psihomotorii regresive, îndeosebi bine definite la anumite psihoze reactive (de exemplu, sindromul sălbătăcirii și puerilismului). Căderea psihomotorie are loc în cazul stărilor de demență puternice și foarte puternice (de exemplu boala lui Altszheimer, boala lui Pic, demență senilă) și alte afecțiuni organice progresive ale encefalului.

Copiii cu autism au dereglări destul de tipice ale psihomotoricii ce apar, pe de o parte, la insuficiența generală motorie, neîndemânarea și nematurizarea mișcărilor arbitrare, mers neîndemânatic, absența mișcărilor complexe, pe de altă parte – la apariția în al doilea an de viață a mișcărilor de stereotip specific cu caracter atetoid (îndoirea și dezdoirea degetelor mâinilor, alegerea cu ele), izbiturilor, fluturarea din mâini, răsucirea palmelor mâinilor, săriturilor, rotirea în jurul axei sale, mersul și alergatul în lanț. De regulă, are loc o reținere semnificativă a formării abilităților elementare de autodeservire (hrănirea individuală, spălarea, îmbrăcarea, dezbrăcarea etc.).

R.K. Ulianova în cercetările sale scrie ca la toți cei examinați se constată o neîndemânare generală, un mers insuficient de coordonat, copiii nu pot să se întoarcă fără ajutor străin, nu pot să sară, să stea într-un picior, nu sunt în stare să pășească peste un obstacol, chiar dacă e doar o fâșie îngustă de hârtie, să arunce mingea în țintă, să o prindă. Mișcărilor concentrate fine (înșirarea mărgelilor, bilelor, cercurilor unei piramide, așezarea în ordine a mozaiciei, încercarea de a pune florile în vază, punerea aței chiar și în urechiușa mare a unui ac, încheierea nasturilor) creează mari dificultăți. Copiii au simțul ritmului dereglat, le este greu să meargă sub muzică și să facă mișcări.

La majoritatea lipsește deprinderea de a se autoservi.

La copii se observă micșorarea tonusului psihic: copilul nu suferă nici cea mai mică tensiune, se istovește repede. Mulții copii atestă un negativism ferm față de învățare, însuși cuvântul *a învăța* le trezește frica. Copiii se distrag cu ușurință, sunt pasivi și sperioși. Se acomodează foarte greu la un mediu nou, o jucărie nouă, o persoană sau manual nou. Aceasta îngreunează foarte mult lucrul cu ei, face mai dificilă pregătirea lor pentru școală.

În timpul ședințelor de terapie behavioristă cu copiii bolnavi de autism, am observat că au dificultăți deosebite în învățarea deprinderilor grafice. La scrierea în caiete se observă o insuficiență a orientării vizuale. Copiii nu remarcă linia, pătrățelele, scriu literele și cifrele în mod dezordonat, comit multe greșeli. Se constată lipsa coordonării, impulsivitatea mișcării mâinii, fapt ce duce la deformarea conturului literei, diferențierea apăsării și neregularitatea amplasării literelor în cuvânt. Copiii memorizează cu greu imaginea literei, mult timp nu pot să o reproducă grafic, exemplul din caiet nu le servește drept sprijin. Ei nu respectă înclinarea, mult timp nu pot să o însușească. Mulți nu doresc să scrie înclinat, declarând „Nu trebuie, doar o să cadă!”. Exersând scrierea unei litere, ei nu pot să treacă la scrierea alteia; nu unesc literele cu linii de legătură, însușesc cu greu scrierea neîntreruptă; nu pun punct la sfârșitul propoziției și nici cratima ce semnifică despărțirea în silabe.

La început nu doar scrierea, ci și contactul cu pedagogul le provoacă negativism copiilor cu autism.

Pentru a regla comunicarea, pedagogul alege acel tip de lucru care este cel mai atractiv – activitatea de invenție. Cu ajutorul pictatului, pe care copiii îl însușesc relativ ușor, e mai simplu a atrage copilul la activitățile în comun. Pictatul dezvoltă aprecierea distanței din ochi, înțelegerea formei, întărește mâna. În același timp, se dezvoltă și intelectul, se exersează spiritul de observație și fantezia.

Pentru exercițiile destinate corectării tulburărilor motorii generale este foarte util a avea acasă un mic complex sportiv personal. Cu ajutorul lui exercițiile complicate sau, posibil, chiar îngrozitoare pentru copil cum ar fi cățărutul, săritul, rotirea, rostogolirea, întinderea, mersul pe scaun, devin obișnuite.

Lucrul cu copiii bolnavi de autism privind formarea funcțiilor motorii necesită multă răbdare, nenumărate explicații și demonstrații, perfecționarea fiecărui exercițiu ia foarte mult timp. Exercițiile fizice trebuie să fie introduse în orarul zilnic general al copilului. Regularitatea creează obișnuința față de lecții și simțul de necesitate față de ele.

Pentru lecții este nevoie de un fond emoțional pozitiv; orice lipsă de tact sau grosolanie este inadmisibilă, ele distrug cele obținute și complică lucrul de mai departe. Exercițiile sunt introduse treptat.

Jucându-se cu copilul în oricare joc sportiv, maturul trebuie să ia în considerare stângăcia copilului și să-l ajute pe neobservate. În timpul acestor jocuri pedagogul încurajează și aprobă permanent copilul: „Iată deja ai învățat!”, „Bravo!” ș.a.

Posibil, la început vor trebui executate toate exercițiile împreună cu copilul, orientându-i mișcările. Apoi el va încerca să repete mișcările arătate, va începe să execute exercițiile de imitare și de instruire.

După cum am menționat, exercițiile se efectuează într-o atmosferă binevoitoare, copiii trebuie să simtă doar emoții pozitive. Acest fapt poate fi înlesnit de utilizarea versurilor, numărărilor, cântecelor.

Exercițiile fizice, jocurile de mișcare înlătură mai întâi tensiunea musculară, apoi cea psihică generală, stângăcia, îi face mai abili și mai deschiși spre contact, mai comunicativi, activi, apare posibilitatea de adaptare în colectivul grădiniței de copii, a școlii.

Corectarea mișcărilor motorii fine

Mai sus am menționat dificultățile cu care se confruntă copiii în realizarea mișcărilor fine ale mâinilor. Palmele copiilor sunt slabe și atone. Ei nu pot să strângă mâna în pumn, să atingă succesiv cu degetele, să opună degetul mare celorlalte degete. Le este greu să țină corect în mână pensula, creionul, lingura: ei țin obiectul cu pumnul; nu pot să taie cu foarfecile, le este greu să întindă plastilina – realizarea oricărei acțiuni necesită ajutor din partea celui matur.

Luând în considerare nu doar dificultățile motorii, dar și dificultățile de contact, de orientare a atenției în altă direcție, saturația, extenuarea rapidă a copiilor cu autism, pedagogul creează la lecții o atmosferă menajată, evită mișcările bruște, privirea fixă, vorbirea cu glas tare.

Adresările către copil sunt binevoitoare și aprobative.

Prima interacțiune cu copilul bolnav de autism se construiește bazându-se doar pe interesele lui. Copiii sunt deseori interesați de obiectele mici friabile. Vărsând mazărea se poate imita căderea picăturilor. Urmărind aceasta, copilul începe să spună: „Cap, cap, ploaie!”. Apoi i se poate propune să treacă de la „ploaie” la lucrul cu plastilina. Trebuie urmărit ca în urma activității necomplicate, copilul să modeleze un bibelou interesant și expresiv. Este necesar a menționa în mod special că lucrul trebuie nu doar să fie terminat, dar și detaliile să fie identice cu exemplul. Copiii cu autism tind mai ales spre acestea.

Dezvoltând interesul față de activitatea de muncă și invenție, trebuie să fim foarte atenți cu copilul. Dacă a observat oboseala crescândă, pedagogul atrage atenția copilului spre cântat, cântatul la instrumente – metalofon, zurgălăi. Copiii cu dereglări mai grave ale mișcărilor motorii fine pot fi invitați să toarne mazăre sau crupe dintr-un vas în altul cu lingura sau cu lopățița: copilul poate să se joace cu nisipul pe palier (el încarcă camionul basculant, toarnă în căldări, face din nisip cozonaci, plantează o grădină, pentru care ia legume-jucării).

Lucrul cu hârtia are o importanță deosebit de mare pentru dezvoltarea mișcărilor fine. La început se studiază împreună proprietățile hârtiei: hârtia se îndoaie, se rupe, se împăturește, se taie, poate fi înclieată. Aceasta îi atrage pe copii. Copiii învață să taie hârtia cu foarfecele. La început taie pur și simplu, apoi pe linii drepte, și anume, franjuri pe șervețele, zimțișori pe creste, ciucurași, taie figuri geometrice în formă pătrată, fulgi. Doar după aceasta se trece la tăierea cercurilor și ovalelor.

La prima etapă învățarea se realizează prin imitare. Pedagogul lucrează cu copilul utilizând forme pregătite și limitând strict numărul lor. Acestea pot fi figuri tăiate din hârtie - pentru aplicații; figuri tridimensionale, figuri geometrice plate din magnet, mozaică – pentru construire.

La a doua etapă se continuă activitatea de imitare, dar acum copilul începe să acționeze mai activ. Împreună cu maturul el rostogolește o bilă sau un bastonaș. Pedagogul mai întâi arată cum se face, apoi ia două bucăți de plastilină, una i-o dă copilului, pe alta o ia singur și fiecare își rostogolește singur bucata. Copilul încearcă să repete aceleași mișcări. Dacă copilul are dificultăți, pedagogul îl ajută nemijlocit să redea plastilinei forma necesară. Se iau exemple de formă simplă: scară, covrig, bețișor, melc, semafor.

La a treia etapă se lucrează cu exemplul. Pentru a atrage atenția copilului, este necesar a alege un obiect ce-l interesează, a face ca el să-l vadă, să-i acorde atenție, să dorească să-l examineze. Pedagogul îl provoacă dându-i întrebări, menționând particularitățile obiectului – mărimea, forma, culoarea, materialul, construcția, povestind despre menirea lui. Pedagogul învață copilul să respecte consecutivitatea în efectuarea sarcinii.

La etapa a patra e posibilă executarea conform instrucțiunii. Totuși, copiii cu autism conștientizează și memorează cu greu întreaga instrucție verbală. Mulți nu înțeleg relațiile exprimate prin prepozițiile *pe*, *deasupra*, *dedesubt*, nu cunosc sensul multor cuvinte, în procesul lucrului, de regulă, ei se istovesc și pierd planul acțiunilor. De aceea, la început, instrucțiunile sunt date pe părți.

Pedagogul demonstrează obiectul, determină împreună cu copilul forma, culoarea și mărimea lui, copilul îl examinează tactil, privește, ascultă, repetă împreună cu pedagogul instrucțiunea și trece la executarea ei. Copilul încă nu va putea să facă tot lucrul în mod independent, el nu ține sarcina în memorie și are nevoie de îndemnare și reamintire. Doar la a cincea etapă unii copii sunt capabili să efectueze lucrul absolut de sine stătător.

E de menționat că copiii cu autism, chiar obținând succese vădite în lucrul de corectare, rămân cu unele dificultăți specifice de concentrare și distragere a atenției, extenuare rapidă, rămâne necesitatea de a îndemna suplimentar acești copii să lucreze, să individualizeze scopurile ei, să diversifice materialele. Totuși, mulți copii bolnavi de autism, înfruntând dificultăți serioase ale mișcării motorii, pot să atingă un nivel înalt de organizare a activității, iar datorită acestui fapt se creează baza pentru o învățare mai reușită în școală.

Bibliografie:

1. Lovaas O. Ivar. Teaching Individuals with Developmental Delays. 2002.
2. Ulianova R.K. Коррекция двигательных нарушений у детей дошкольного возраста с ранним детским аутизмом // Дефектология. - 1988. - № 4. - С.66-70.
3. Старк Арлин. Танцевально-двигательная терапия. - Ярославль, 1994.
4. Гуревич М.О., Озерский Н.И. Психомоторика. Ч.1-2. - М.- Л., 1930.
5. Ковалев В.В. Семиотика и диагностика психических заболеваний у детей и подростков, 1985, с.25.
6. Ананьев Б.Г. Человек как предмет познания. - Москва: Наука, 2000.
7. Головей Л.А. К анализу некоторых внутрифункциональных связей психомоторики / В книге Человек и общество. - Вып.13, ЛГУ, 1973.

Prezentat la 20.11.2007